

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

КОНДРАТЮК ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 349.41:349.6

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Єрмоленко Володимир Михайлович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
член-кореспондент НАПрН України
Шульга Михайло Васильович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри земельного та аграрного права

кандидат юридичних наук
Наконечний Андрій Богданович,
Секретаріат Кабінету Міністрів України,
державний експерт експертної групи
стратегічного планування
Директорату координації державних політик
та стратегічного планування

Захист відбудеться «24» жовтня 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «23» вересня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. О. Панькова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Невизначеність правового режиму земель, включених до територій та об'єктів національної екологічної мережі, веде до низької ефективності реалізації правових норм, спрямованих на збереження пов'язаних із цими землями компонентів природного середовища. Звідси беззаперечно вагомим стає питання правового режиму земель національної екологічної мережі України. Крім того, має значення удосконалення власне механізму функціонування наявних нормативно-правових актів у процесі використання, управління, охорони зазначених земель. За ситуації, що склалася потребують теоретичного вивчення наявні проблеми у правовому полі щодо земель екологічної мережі, яке стане підґрунтям з подальшого розвитку законодавства в окресленій сфері. Водночас, створення й підтримка умов збереження біологічного і ландшафтного різноманіття не передбачає припинення всіх видів людської діяльності в межах екомережі. Адже значна частка напівприродних середовищ існування і культурних ландшафтів може функціонувати завдяки певним видам управління, використання та охорони території. Тому будь-які види землекористування в межах національної екомережі повинні бути адаптовані до функціонального призначення останньої або підлягати управлінню, щоб їхній вплив був сумісний з природоохоронним завданням відповідної ділянки екомережі.

Активні дослідження можливостей формування екомережі України, розроблення правових засад її розбудови і вже наявні окремі практичні кроки у створенні регіональних екомереж зумовлюють низку проблем, що потребують врегулювання. Серед них центрального значення набуває вибір земель територій та об'єктів екологічної мережі, включення таких до структурних елементів (ключових, буферних, сполучних та відновлювальних територій), засобів охорони, збереження і умови використання, визначення системи органів управління за охороною та використанням земель екологічної мережі та їх повноважень, а також аналіз особливостей юридичної відповідальності за порушення законодавства в окресленій сфері. Без вирішення цих проблем розбудова екологічної мережі може або значно уповільнити темпи, або залишитися поза процесом. Це закономірно, оскільки для будь-якої нової справи завжди притаманні проблеми як теорії, так і практики. Не стала виключенням і розбудова екологічної мережі України. Важливість та актуальність згаданої теми і відсутність комплексного дослідження правового режиму земель національної екологічної мережі зумовили вибір теми цього дослідження.

За науково-теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження послуговували праці таких відомих вітчизняних вчених-юристів у галузі земельного та екологічного права: В. І. Андрейцева, Р. М. Басай, О. В. Бевз, Д. В. Бусуйок, М. Я. Ващишин, О. А. Вівчаренка, О. В. Гафурової, А. П. Гетьмана, А. Й. Годованюка, П. О. Гвоздика, Б. В. Даниленка, М. А. Дейнеги, В. М. Єрмоленка, С. В. Єлькіна, Н. В. Ільків, Н. В. Ільницької, І. І. Каракаша, Н. Д. Красіліч, М. В. Краснової, Ю. А. Краснової, О. Б. Кишко-

Єрлі, Н. Р. Кобецької, Т. О. Коваленко, О. М. Ковтун, В. В. Костицького, П. Ф. Кулинич, В. І. Лозо, М. І. Максименка, Н. Р. Малишевої, А. М. Мірошніченка, М. М. Микієвича, В. Л. Мунтяна, А. Б. Наконечного, В. В. Носіка, Ю. С. Петлюка, О. О. Статівка, Н. І. Титової, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги та ін.

Під час дослідження використано праці зарубіжних учених-правознавців: Г. О. Аксеньонка, О. П. Анісімова, І. І. Євтихієва, Б. В. Єрофєєва, І. О. Іконицької, О. О. Забелишенського, М. І. Краснова, О. І. Крассова, Н. Ф. Реймерса, Ф. Р. Штильмарка, В. Є. Лізгаро.

У дисертації розглянуто також праці вчених з питань теорії права і галузевих правових наук, зокрема С. С. Алексєєва, В. Б. Ісакова, Д. Д. Коссе, В. І. Курила, О. В. Малька, М. І. Матузова, О. Ф. Скакун та ін.

Комплексний характер дослідження зумовив використання положень, сформульованих у доробках вчених у галузі природничих наук: В. Е. Борейко, Я. І. Мовчана, О. О. Кагало, Ю. Р. Шеляг-Сосонко та ін.

Емпіричну базу дослідження представлено екологічним, земельним, природоресурсним законодавством України, що регулює використання, охорону і збереження земель в межах територій та об'єктів екомережі, а також міжнародними і європейськими правовими актами, що регламентують формування екологічної мережі України, як складової Всеєвропейської екомережі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України відповідно до наукового плану кафедри за темою «Організаційно-правові засади сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100830) у частині формування територіального правового режиму земель екомережі об'єднаних територіальних громад.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягала у визначенні земель національної екологічної мережі України та комплексному аналізі правового режиму, виявленні проблем правового регулювання суспільних відносин у галузі, їх охорони, раціонального використання, збереження, відтворення, формулюванні висновків і практичних пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Мета дослідження зумовлена необхідністю вирішення таких завдань:

- здійснити аналітичний огляд наукових джерел із питань правового режиму земель територій та об'єктів національної екологічної мережі;
- провести дослідження міжнародних та європейських правових засад формування національної екологічної мережі;
- проаналізувати розвиток законодавства про землі в межах територій та об'єктів національної екологічної мережі;
- визначити юридичне поняття земель національної екологічної мережі;
- розкрити поняття правового режиму земель національної екологічної мережі;

– виокремити особливості спеціального правового режиму земель за приналежністю до структурних елементів (ключових, сполучних, буферних та відновлювальних територій) екологічної мережі;

– проаналізувати систему, компетенцію і функції органів влади щодо управління за використанням та охороною земель національної екологічної мережі;

– розглянути особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про використання та охорону земель національної екологічної мережі;

– внести науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства про правовий режим земель національної екологічної мережі.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у сфері раціонального використання, охорони, збереження та відтворення земель національної екологічної мережі України та забезпечення управління ними.

Предмет дослідження – правовий режим земель національної екологічної мережі України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить комплекс філософських (діалектичний), загальнонаукових (формально-логічний, системно-структурний, аналізу і синтезу) та спеціально-наукових (історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий) методів наукового пізнання.

За використання діалектичного базового методу проведено комплексне дослідження й розглянуто правовий режим земель національної екологічної мережі у взаємозв'язку та розвитку соціально-економічних і юридичних чинників. За загальнонаукового формально-логічного методу проаналізовано понятійно-категоріальний апарат та сформульовано базові поняття дослідження, зокрема «правовий режим земель національної екологічної мережі» та ін., а також підготовлено висновки дисертаційного дослідження. За допомогою системно-структурного методу визначено систему прав та обов'язків суб'єктів щодо використання земель національної екологічної мережі. Метод аналізу було покладено в основу вивчення наукової доктрини екологічного і земельного права за темою дослідження, а також визначення недоліків у нормативних актах, що регулюють відносини у досліджуваній сфері. Метод синтезу використано при встановленні складу земель національної екологічної мережі. Історико-правовий метод став основою проведення ретроспективного аналізу законодавства про землі, що формують структурні елементи національної екологічної мережі та зокрема землі природно-заповідного фонду. За формально-юридичного (догматичного) методу розкрито зміст правових норм відповідного законодавства та розроблено пропозиції з його удосконалення. Використання порівняльно-правового методу зумовлено необхідністю проведення порівняльного аналізу законодавства України, яким регулюються відносини формування екологічної мережі, з міжнародним законодавством і законодавством інших країн.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням у земельно-правовій науці України

правового режиму земель національної екологічної мережі. У результаті проведеного дослідження сформульовано і представлено засадничі аспекти, термінологічні поняття, новітні підходи й бачення щодо земельних питань у положеннях, висновках та пропозиціях, що виносяться на захист:

вперше:

– здійснено періодизацію процесу розвитку законодавства про землі територій та об'єктів національної екомережі, за висновками якої виділено три періоди: I період (1970–1990 рр.) – виникнення і розвиток законодавства про землі природно-заповідного фонду як основи формування ключових територій; II період (1991–1999 рр.) – становлення законодавства про об'єднання земель у природоохоронні території; III період (2000 р. – дотепер) – прийняття спеціального законодавства, спрямованого на розбудову й функціонування національної екологічної мережі та визначення земель (складових), які її формують;

– надано визначення поняття «землі національної екомережі» як землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, що мають природоресурсну та екологічну цінність, формують ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території екомережі;

– обґрунтовано доцільність диференціації правового режиму земель національної екомережі на загальний та спеціальний. Загальний правовий режим визначено як встановлений правовими нормами порядок поведінки суб'єктів щодо земель територій та об'єктів екомережі стосовно об'єктів права власності, управління, раціонального використання, збереження, природоохоронних обмежень, спеціальної правової охорони й відтворення для забезпечення сталого розвитку країни, охорони природного середовища, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, що має інтегрований характер і встановлюється для всіх земель, які входять до складу екомережі. Спеціальний правовий режим земель національної екомережі має диференційований характер та встановлюється залежно від виду структурного елемента (ключова, сполучна, буферна чи відновлювальна територія), до якого включається відповідна земельна ділянка, і його функціонального призначення (для збереження біорізноманіття, обміну генетичного матеріалу, міграції тварин тощо) та частково залежить від визначеного правового режиму земель до їх включення до складу екомережі;

– запропоновано визначення економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування й розвитку екомережі як комплексу взаємопов'язаних заходів (надання податкових і кредитних пільг; компенсування витрат на підтримку і функціонування елементів екомережі та недоодержаної частки доходу), спрямованих на підвищення зацікавленості суб'єктів землеволодіння і землекористування щодо включення земельних ділянок до екологічної мережі та забезпечення збереження природних особливостей і набутих якостей землі, здійснення заходів охорони і збереженні земель та розміщених на них природних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності;

– запропоновано на законодавчому рівні закріпити переважне право держави на викуп земель сільськогосподарського призначення, включених до складу екомережі (або які планується включити) при знятті мораторію на їх продаж, оскільки найбільш оптимально природоохоронні заходи у сфері використання землі реалізуються в умовах саме державної власності на землю;

– доведено необхідність включення до Переліку обмежень щодо використання земельних ділянок (що є додатком 6 Порядку ведення державного земельного кадастру), природоохоронних обмежень використання земель екологічної мережі;

удосконалено:

– юридичне визначення поняття національної екологічної мережі у частині розгляду такого як природоохоронного об'єкта еколого-земельного правового регулювання, що фізично та функціонально об'єднує в єдину структуровану територіальну систему земельні ділянки, важливі для охорони природного середовища, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;

– режим охорони й використання земель екологічної мережі через встановлення природоохоронних обмежень і заборонених видів діяльності на землях ключових та сполучних територій;

– управління використанням й охороною земель екологічної мережі через передачу відповідних повноважень із формування та реалізації державної політики за використанням та охороною земель у межах територій і об'єктів екомережі від Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства до Міністерства енергетики та захисту довкілля, оскільки пріоритет повинен надаватися екологічному підходу до охорони земель над економічним підходом до їх використання;

– відповідальність за порушення законодавства щодо формування і функціонування екологічної мережі через пропозицію внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України у частині конкретизації предмета злочину, передбаченого ст. 252 Кримінального кодексу України щодо внесення примітки, за якою предметом злочину виступають природні території та об'єкти, які підлягають особливій охороні й поділяються на дві групи: 1) території та об'єкти природно-заповідного фонду (відповідно до класифікації, що міститься у ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»); 2) інші складові структурних елементів національної екологічної мережі (відповідно до ст. 5 Закону України «Про екологічну мережу України»);

– адміністративну відповідальність за порушення законодавства щодо охорони і використання земель у межах територій та об'єктів екологічної мережі у частині внесення змін до об'єкта правопорушення, передбаченого ст. 91 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо правил охорони і використання територій та об'єктів екологічної мережі, і, відповідно, зміни назви цієї статті на «Порушення правил охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі»;

набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

– практичної необхідності віднесення земель у межах територій та об'єктів екомережі до субкатегорії земель іншого природоохоронного призначення, за виключенням земель, які належать до територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що викликано зміною правового режиму земельних ділянок при включенні їх до екологічної мережі, встановленні природоохоронних обмежень на їх використання;

– обов'язковості укладання охоронних договорів із власниками та землекористувачами земель сполучних територій екологічної мережі у разі невиконання зобов'язань щодо збереження природних властивостей земель, природних ресурсів, їх екологічно-збалансованого та раціонального використання;

– практичної необхідності включення заборони на переведення сільсько-господарських угідь екстенсивного використання (пасовища, луки, сіножаті) у інші види сільськогосподарських угідь інтенсивного використання як складових екомережі через включення відповідної норми до Закону України «Про екологічну мережу»;

– запровадження управління територією екологічної мережі через розроблення менеджмент-планів території, які повинні бути частиною (додатком) до схем екомережі, де визначатимуться організаційні, наукові, технічні завдання й заходи, спрямовані на підтримання, збереження та/або відновлення природних оселищ, популяцій видів дикої флори та фауни у їх природному стані; фінансові ресурси на забезпечення виконання таких заходів і надання фінансової підтримки власникам і користувачам земельних ділянок у межах екомережі та інші інструменти дієвого управління й сумісності природоохоронних функцій з окремими формами господарської діяльності на відповідній ділянці.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені у роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності – як матеріал для подальших наукових пошуків у напрямі удосконалення правового режиму земель національної екологічної мережі України;

– у нормотворчій діяльності – при внесенні змін до чинних і розробленні нових нормативно-правових актів земельного та екологічного законодавства з метою визначення земель національної екологічної мережі України та їх правового режиму;

– у правозастосовній діяльності – запропоновані рекомендації можуть бути корисними для забезпечення охорони і використання земель національної екологічної мережі та реалізації і захисту земельних прав осіб;

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Земельне право», «Екологічне право» та спецкурсів із земельного та екологічного права для студентів магістратури, а також у підготовці відповідної навчально-методичної літератури.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 2016 р.); Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського союзу» (м. Дніпро, 2016 р.); Міжнародному круглому столі «Удосконалення механізму державного управління в умовах правової інтеграції держав» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження опубліковано у 14 наукових працях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави, 6 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, що включають 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки. Список використаних джерел налічує 342 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, визначено мету, основні завдання дисертаційного дослідження, його об'єкт і предмет, зазначено науково-методологічну основу, сформульовано основні результати дисертаційного дослідження, які відображають новизну і практичне значення роботи та виносяться на захист, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 **«Науково-теоретичні та законодавчі основи з формування земель національної екологічної мережі»** складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Аналітичний огляд наукових джерел за темою дисертації»* проведено аналіз підходів щодо розгляду питань, пов'язаних із формуванням та правовим режимом земель екологічної мережі, що містяться у наукових працях юридичного та природничого спрямування.

Встановлено, що у працях сучасних дослідників пріоритет надано розгляду правових засад формування і функціонування екологічної мережі в цілому та окремих її складових. Ці питання детально вивчали М. В. Ващишин, М. А. Дейнега, О. Б. Кишко-Єрлі, Б. В. Даниленко та ін. Значну увагу приділено дослідженню правового режиму природно-заповідного фонду і земель у межах їх територій та об'єктів. Серед останніх комплексні дисертаційні дослідження Н. Д. Красіліч, О. М. Ковтун, А. Й. Годованюк. Правовий режим природно-заповідного фонду в цілому та правові засади функціонування біосферних

заповідників як складових елементів екомережі досліджували О. О. Статівка та відповідно Р. А. Гольонко.

Правові відносини щодо збереження земель як елемента довкілля розглядали В. І. Андрейцев, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, І. І. Каракаш, М. В. Краснова, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та ін. Окремі дослідження присвячено збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття. Над цим працювали С. В. Єлькін, О. В. Лозо, Н. Р. Малишева, М. М. Мікієвич та ін. Предметом дослідження правового режиму були землі різних категорій, однак поза межами екологічної мережі.

На основі результатів аналізу зроблено висновок, що нині комплексного дослідження проблем правового режиму земель національної екологічної мережі України не проводилося. Так, частково висвітлювалися аспекти формування, функціонування й охорони її структурних елементів та окремих земель (складових) екологічної мережі.

У підрозділі 1.2 *«Міжнародні та європейські правові засади формування екологічної мережі»* визначено, якими міжнародними і європейськими документами започатковано й реалізується формування та функціонування природоохоронної територіальної мережі.

Встановлено, що базовим документом створення і функціонування Всеєвропейської екологічної мережі є «Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття» (1995 р.), в якій продовжено і втілено попередні ініціативи, спрямовані на збереження видів дикої флори та фауни і природних місць їх зростання чи перебування: Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовища існування водоплавних птахів (1971 р.); Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (1979 р.); Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1992 р.) та ін. Міжнародні та європейські засади стимулюють до формування національних природоохоронних мереж, поєднання їх із аналогічними мережами прилеглих країн і об'єднання у Всеєвропейську екологічну мережу. Ефективне функціонування екологічних мереж визначається одним із дієвих засобів збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

У підрозділі 1.3 *«Розвиток законодавства щодо формування земель національної екологічної мережі України»* здійснено ретроспективний огляд розвитку національного законодавства щодо визначення земель національної екологічної мережі та їх правового режиму. Виявлено сучасні тенденції правового регулювання земельно-екологічних відносин.

Виділено три періоди розвитку відповідного законодавства. Перший період (1970–1990 рр.) – характеризується фрагментарною охороною природи, продовженням розвитку заповідної справи і формуванням земель природно-заповідного фонду. Із прийняттям Земельного кодексу УРСР (1970 р.) закріплюється існування категорії земель несільськогосподарського призначення, де окремо виділялися землі заповідників. Встановлюється особливий режим їх використання. Важливим моментом цього періоду є прийняті «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю»

(1990 р.) і прийнятий на їх основі Земельний кодекс Української РСР (1990 р.), де було вперше виділено землі природоохоронного призначення і віднесено їх до окремо виділеної категорії «землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення». Окреслено загальні вимоги правового режиму їх використання та охорони.

Другий період (1991–1999 рр.) – закладаються правові основи створення екологічної мережі, характеризується інтенсивним розвитком природоохоронного законодавства. Відправною точкою цього періоду стає прийняття комплексного природоохоронного Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), в якому закладено основи створення територіальної системи особливо охоронюваних природних територій, визначено землі, що її формують. Прийнято Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.); постанову Кабінету Міністрів України «Про концепцію збереження біологічного різноманіття України» (1997 р.), ключовим завданням якої було оздоровлення агроландшафтів та інших територій інтенсивного ведення господарської діяльності, збереження видів та популяцій, створення національної екологічної мережі. Прийняття нормативно-правових актів, що враховували правовий режим земель природоохоронного призначення та його особливості.

Третій період (2000 р. – дотепер) розпочався із прийняття спеціального законодавства, що забезпечує регулювання суспільних відносин у сфері формування екологічної мережі та визначення земель її територій та об'єктів. Вирішальним моментом для цього періоду стало прийняття законів України: «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» (2000 р.), «Про екологічну мережу України» (2004 р.), «Про охорону земель» (2003 р.), «Про основні засади (стратегію) державної політики України на період до 2020 року» (2011 р.); Земельного кодексу України (2001 р.), в якому остаточно закріплено самостійну категорію земель «природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі» (2015 р.). Намагання безконфліктного поєднання використання й охорони земель як природного ресурсу та як елемента довкілля.

У підрозділі 1.4 *«Поняття та склад земель національної екологічної мережі»* розглянуто наукові підходи до визначення галузевої належності правового інституту національної екологічної мережі, яку відносять до галузі екологічного права (Статівка О. О.) або визначають як об'єкт міжгалузевого регулювання (Ващишин М. Я.) і на їх основі обґрунтовано ключову приналежність цього інституту до структури земельного та екологічного права; з'ясовано юридичну природу екологічної мережі як об'єкта еколого-земельного правового регулювання. Сформульовано дефініцію поняття «землі національної екологічної мережі України», зроблено висновок про різний якісно-кількісний їх склад. Встановлено, що землі екологічної мережі – це комплексне поняття і будь-які землі (за цільовим призначенням і формою власності) можуть бути включені до неї за відповідності певним критеріям: 1) важливість для

збереження природного середовища та окремих його компонентів; 2) територіально-просторовий – забезпечує просторову цілісність національної екологічної мережі та її нерозривність; 3) перевага екологічної функції землі над її господарським використанням; 4) охоронно-відновлювальний характер порушених та деградованих земель.

Розділ 2 **«Особливості правового режиму земель структурних елементів національної екологічної мережі України»** складається з п'яти підрозділів, у яких досліджено поняття й характерні особливості правового режиму земель екологічної мережі в цілому та за окремими структурними елементами.

У підрозділі 2.1 *«Правовий режим земель національної екологічної мережі: поняття та характерні риси»* проаналізовано наукові підходи до визначення загальнотеоретичного поняття «правовий режим земель» і на їх основі обґрунтовано та встановлено «правовий режим земель національної екологічної мережі України». Запропоновано правовий режим земель національної екологічної мережі України поділяти на загальний і спеціальний. Загальний правовий режим має інтегрований характер і встановлюється для всіх земель, що входять до її складу. При цьому спеціальний правовий режим має диференційований характер і встановлюється залежно від виду структурного елемента, до якого включається відповідна земельна ділянка, і його функціонального призначення та частково залежить від визначеного правового режиму земель до їх включення до складу екомережі. Доведено, що при включенні земельної ділянки будь-якої категорії до екологічної мережі перевагу слід надавати правовому режиму її природоохоронного призначення як складової екологічної мережі.

У підрозділі 2.2 *«Особливості правового режиму земель ключових територій екомережі»* розглянуто законодавчі та наукові підходи до вибору земель ключових територій національної екологічної мережі та їх правовий режим. З'ясовано, що основу ключових територій екомережі становлять визнані законом особливо охоронні землі та інші землі, багаті на біологічне різноманіття, які виступають середовищем існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів диких тварин і рослин, та у межах яких збереглися цінні природні комплекси. Встановлено, що земельні ділянки, які не включені до особливо охоронних територій (природно-заповідний фонд та ін.) є законодавчо не захищеними і наражаються на небезпеку пошкодження чи повного знищення як екологостабілізуючого об'єкта. Особливості їх правового режиму повинні бути відображені у законодавстві про екологічну мережу і в документі (акті) про резервування цих земель для подальшого включення до природно-заповідного фонду. З метою належної охорони і збереження земель ключових територій пропонується у Законі України «Про екологічну мережу України» встановити основні природоохоронні обмеження і заборонені види діяльності на цих землях: 1) знищення та пошкодження дерев, чагарників і трав'янистої рослинності; 2) розорювання земель, за винятком їх використання в лісогосподарських цілях; 3) будівництво будь-яких споруд і будівель, об'єктів інфраструктури чи тимчасових об'єктів, за винятком тих, які

необхідні для забезпечення функціонування і охорони цих територій; 4) використання хімічних речовин, за винятком надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру; 5) видобування та експлуатація родовищ корисних копалин; 6) переведення сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (пасовища, луки, сіножаті) в інші види сільськогосподарських угідь інтенсивного використання (рілля); 7) інші види діяльності, що призводять до пошкодження або до деградації природних об'єктів. У цілому землі ключових територій можна інтегрувати в єдину групу, на яку поширюється особливий правовий режим збереження та особливої охорони.

У підрозділі 2.3 *«Особливості правового режиму земель сполучних територій екологічної мережі»* розглянуто особливості спеціального правового режиму таких земель, що полягає у природоохоронних обмеженнях на їх використання. Встановлено, що на правовий режим земель сполучних територій, які є засобом поєднання ключових територій, забезпечують вільну міграцію диких видів тварин, обміну генетичного матеріалу безпосередньо впливає режим охорони і збереження певного виду. Запропоновано ввести охоронні обмеження через укладання охоронних договорів із власниками та користувачами таких земель. Запропоновано встановити основні природоохоронні обмеження і заборонені види діяльності на землях сполучних територій і визначити їх у Законі України *«Про екологічну мережу України»*: 1) будівництво споруд і будівель, об'єктів інфраструктури, шляхів сполучення, які зашкоджають природній міграції тварин, або обмежать її та тимчасовому їх перебуванню; 2) спорудження гірничих відводів для експлуатації родовищ корисних копалин, якщо вони охоплюють більше половини ширини екологічного коридору; 3) несанкціоноване вирубування лісового фонду; 4) переведення сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (пасовища, луки, сіножаті) в інші види сільськогосподарських угідь інтенсивного використання (рілля); 5) обмеження швидкості руху авто- і залізничного транспорту сполучними територіями до 50 км/год; 6) звести до мінімуму полювання та заборонити повністю облавне полювання; 7) інші види діяльності, які перешкоджають природній міграції тварин або її обмежують.

У підрозділі 2.4 *«Особливості правового режиму земель буферних територій екологічної мережі»* розглянуто функціональне значення буферних територій і на його основі встановлено, що землі буферних територій – це межа між людською діяльністю і природою, виконують роль захисту земель ключових і сполучних територій від негативної дії зовнішніх чинників, забезпечують дотримання в їх межах більш сприятливих умов для розвитку і самовідновлення та оптимізації форм господарювання з метою збереження існуючих і відтворення втрачених природних цінностей. Встановлено, що на спеціальний правовий режим земель, включених до буферних територій, впливає режим охорони та використання земель ключових і сполучних територій та режим навколишніх територій землекористування. На цих землях слід забороняти будь-яку господарську діяльність, яка спричинить порушення режиму земель ключових і сполучних територій та встановити природо-

охоронні обмеження, що послаблять вплив ресурсокористування за їх межами і пом'якшать перехід від них до навколишніх територій землекористування.

У підрозділі 2.5 *«Правові аспекти формування та використання земель відновлювальних територій екологічної мережі»* визначено особливості таких земель, розглянуто доктринальні підходи щодо доцільності виділення відновлювальних територій у структурі екологічної мережі. Встановлено, що це землі, які в силу свого розташування і потенційних функцій відіграють значну роль у просторі екомережі, особливо на тих земельних ділянках, де втручання людини необхідне для відновлення природних характеристик і для яких мають бути виконані першочергові заходи щодо відтворення первинного природного стану. Характерною особливістю правового режиму цих земель є їхня землеохоронна і відновлювальна спрямованість, що полягає у припиненні їх господарського використання (сільськогосподарського або промислового) на визначений термін чи на завжди і застосуванні до них засобів відновлення (консервація-трансформація).

Розділ 3 **«Характеристика окремих елементів правового режиму земель екологічної мережі України»** складається з двох підрозділів, в яких досліджено систему і ключові функції органів влади щодо управління за охороною і використанням земель екологічної мережі та юридичну відповідальність за порушення законодавства про використання та охорону земель.

У підрозділі 3.1 *«Система, компетенція та окремі функції органів управління землями екологічної мережі»* розглянуто систему органів управління і повноваження, спеціальні функції управління за охороною і використанням земель екомережі: планування використання та охорони цих земель, процедурно-правові засади включення земель до екомережі, економічне стимулюванні власників і землекористувачів до формування і розвитку екомережі.

Базуючись на відносинах щодо охорони та використання земель національної екологічної мережі України, здійснено поділ функцій управління на загальні та спеціальні. Встановлено, що управління відносинами щодо земель національної екологічної мережі здійснюється органами законодавчої, виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Виокремлюється системою повноважень як органів загальної, так і спеціальної компетенції, повноваження яких складають і диференціюють управління відносинами щодо всіх земель, земель національної екомережі України, за формою власності на землю, за цільовим призначенням земель, за видом об'єкта, на збереження якого формується територія. Особливість управління визначається комплексністю, шляхом поєднання повноважень безпосередньо у сфері земельних відносин із повноваженнями формування і функціонування національної екологічної мережі, охорони земель, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття та охорони довкілля.

Охарактеризовано стан планування використання земель національної екологічної мережі через Зведену схему формування екологічної мережі та схеми екологічних мереж регіонального і місцевого рівнів, через планування

всієї території країни – Генеральну схему планування території України та схеми планування території регіонального і місцевого рівнів. Визначено, що формуванню і збереженню території екомережі має надаватися ключова позиція при побудові державної регіональної політики збалансованого розвитку території на рівні макрорегіонів, мікрорегіонів і регіонів.

Встановлено, що на законодавчому рівні не узгоджено алгоритм вирішення питання у разі відмови власника або землекористувача на включення земельної ділянки до екологічної мережі. Запропоновано запровадити механізм економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування та розвитку екомережі. Визначено поняття економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування і розвитку екомережі. Інструментами такого стимулювання можуть бути надання податкових і кредитних пільг; компенсування витрат на підтримку і функціонування елементів екомережі та недоодержаної частки доходу. Для врегулювання цих відносин потрібно розробити положення «Про економічне стимулювання землевласників і землекористувачів до формування і розвитку екомережі».

Встановлено, що межі земель екологічної мережі визначаються за вже існуючим межами земельних ділянок, що до них включаються. Запропоновано для обізнаності та поінформованості населення, з метою збереження і належної охорони земель екомережі, врегулювати встановлення інформаційних знаків, через прийняття відповідного положення або оптимального розширення дії положення «Про єдині державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України».

У підрозділі 3.2 *«Юридична відповідальність за порушення законодавства про використання та охорону земель екологічної мережі»* розкрито види відповідальності у досліджуваній сфері.

Юридична відповідальність настає за правопорушення у сфері охорони всіх земель, окремо визначених земель та загалом охорони довкілля. За зробленим висновком, підставою для притягнення осіб до відповідальності є протиправна дія чи бездіяльність, що порушує правові норми використання й охорони земель екологічної мережі та правові норми охорони і збереження окремих видів дикої флори та фауни, місць їх зростання чи перебування, і, в цілому, біологічного та ландшафтного різноманіття.

Базові види правопорушень передбачені у галузевому законодавстві: Земельному кодексі України (ст.211), законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону земель», іншими нормативними актами природо-охоронного і природоресурсного спрямування, Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України.

Здійснено класифікацію злочинів щодо земель екомережі. За ознакою об'єкта суспільно небезпечного діяння виділено загальні злочини (що стосуються всіх земель, у тому числі й земель у межах територій та об'єктів екологічної мережі), спеціальні (спрямовані проти об'єктів видів дикої флори та фауни, місць їх зростання чи перебування), додаткові злочини (такі, що

нібито не регулюють прямо питання охорони і використання земель екомережі, однак їх порушення може призвести до порушення правового режиму і, як наслідок, якісного стану).

За ступенем тяжкості злочини за порушення законодавства щодо охорони та використання земель екомережі відносяться до злочинів невеликої та середньої тяжкості (ч. 2 ст. 239), тяжких (ч. 4, ст. 246) або особливо тяжких (ч. 2 ст. 252, 254 Кримінального кодексу України). За суб'єктом злочину виокремлено такі: із загальним суб'єктом (визначається за загальними ознаками) та спеціальним суб'єктом (визначається за додатковими ознаками).

Встановлено, що у Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутня норма, яка б визначала відповідальність за правопорушення у сфері охорони і раціонального використання територій та об'єктів екомережі. Адміністративна відповідальність застосовується за правопорушення, які пов'язані безпосередньо із землями (порушення правил використання земель); з природними ресурсами (порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин тощо); з плануванням і забудовою територій.

Цивільно-правова (майнова) відповідальність за порушення вимог щодо охорони й використання земель у межах території та об'єктів екомережі може бути як договірною (за договором оренди тощо), так і позадоговірною (деліктною). Зазначено, що обчислення розміру шкоди, завданої землям у межах територій та об'єктів екологічної мережі може здійснюватися розрахунковим або таксовим методом.

Дисциплінарна відповідальність настає за порушення вимог щодо охорони і використання земель у межах території та об'єктів екомережі, якщо такі обов'язки визначені трудовим договором, посадовою інструкцією чи іншим локальним нормативним актом роботодавця.

Запропоновано деталізувати предмет злочину ст. 252 Кримінального кодексу України і внести примітку до статті, де конкретизувати склад територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні держави; розширити об'єкт правопорушення за ст. 91 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо правил охорони і використання територій та об'єктів екологічної мережі. Ст. 24 Закону України «Про екологічну мережу України» доповнити другим абзацом наступного змісту: «власники і користувачі земель у межах територій та об'єктів екомережі не несуть відповідальності за збитки, завдані їй компонентам катаклізмами чи дикими тваринами».

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та подається вирішення наукового завдання, що полягає у з'ясуванні сутності і змісту правового режиму земель національної екологічної мережі України.

1. Існуючий рівень наукового опосередкування використання земель національної екологічної мережі потребує удосконалення, адже на доктринальному рівні досліджувалися лише окремі особливості формування і

функціонування національної екологічної мережі та питання правового режиму окремих її складових, що в цілому не розкиває земельної складової і правового режиму земель національної екологічної мережі.

2. Національна екологічна мережа є невід'ємною складовою Всеєвропейської екологічної мережі, відповідаючи її структурним елементам і завданням створення. Міжнародні засади стимулюють до формування національної екологічної мережі на умовах можливості її об'єднання з аналогічними мережами прилеглих країн і подальшої інтеграції у Всеєвропейську екологічну мережу. Адже ефективне функціонування екологічних мереж визнається одним із дієвих засобів збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

3. За визначальними рисами, що переважали у правовому регулюванні відносин щодо формування земель екомережі виділено три періоди розвитку законодавства у цій сфері. Перший період (1970–1990 рр.) – виникнення і розвиток законодавства про землі природно-заповідного фонду, як основу ключових територій екомережі. Другий період (1991–1999 рр.) – становлення законодавства про об'єднання земель у природоохоронні території. Третій період (2000 р. – дотепер) – прийняття спеціального законодавства, спрямованого на розбудову і функціонування національної екологічної мережі і визначення земель (складових), які її формують, характеризується прийняттям спеціального законодавства.

4. Екологічну мережу слід розглядати як природоохоронний об'єкт еколого-земельного правового регулювання. Землі екологічної мережі – це землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, які мають природоресурсну та екологічну цінність, формують ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території екомережі. До екологічної мережі можуть включатися землі будь-якого цільового призначення, які перебувають у державній, комунальній та приватній власності. Пріоритет має надаватися державній формі власності.

5. Правовий режим земель територій та об'єктів екомережі доцільно поділяти на загальний і спеціальний. Загальний правовий режим – встановлений правовими нормами порядок поведінки суб'єктів щодо земель територій та об'єктів екомережі як стосовно об'єктів права власності, управління, раціонального використання, збереження, природоохоронних обмежень, спеціальної правової охорони та відтворення для забезпечення сталого розвитку країни, охорони природного середовища, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, що має інтегрований характер і визначається для всіх земель, які входять до складу екомережі. Спеціальний правовий режим земель національної екомережі має диференційований характер, встановлюється залежно від виду структурного елемента (ключова, сполучна, буферна чи відновлювальна територія), до якого включається відповідна земельна ділянка, і його функціонального призначення (для збереження біорізноманіття, обміну генетичного матеріалу, міграції тварин тощо) та частково залежить від визначеного правового режиму земель до їх включення до складу екомережі.

6. Правовий режим земель структурних елементів екомережі відрізняється засобами охорони і природоохоронними обмеженнями на їх господарське використання (сільськогосподарське чи промислове) або заборонаю діяльності, що може негативно вплинути на їх природні функції. Доцільне введення заборонених видів діяльності на землях ключових і сполучних територій, а також запровадження укладання охоронних договорів на землях сполучних територій. Для успішного функціонування буферних територій необхідне проведення екологізації інших сфер природокористування і запобігання на землях таких територій запровадженню або розширенню несумісної з цим діяльності. Специфіка правового режиму зазначених земель зумовлена сукупністю нормативно закріплених обмежень у використанні ключових та сполучних територій. Землі відновлювальних територій підлягають постійному чи тимчасовому вилученню із господарського обігу, обмеженому використанню за призначенням або заборони на використання з метою відновлення їхнього природного стану та посиленої охорони. Режим охорони і спеціального використання встановлюється індивідуально для кожного виду окремо.

7. Управління відносинами щодо земель національної екомережі здійснюється органами законодавчої, виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Виокремлюється системою повноважень як органів загальної, так і спеціальної компетенції, повноваження яких складають і диференціюють управління відносинами щодо всіх земель, земель національної екологічної мережі України, за формою власності на землю, за цільовим призначенням земель, за видом об'єкта, на збереження якого формується територія. Особливість управління визначається комплексністю через поєднання повноважень безпосередньо у сфері земельних відносин, із повноваженнями формування і функціонування національної екологічної мережі, охорони земель, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття та охорони довкілля. На часі запровадження механізму економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування і розвитку екомережі. Межі земель екологічної мережі на місцевості мають позначатися інформаційними знаками.

8. Підставою для притягнення осіб до відповідальності за порушення законодавства про охорону і використання земель екомережі є протиправна дія чи бездіяльність, що порушує правові норми охорони і використання земель та правові норми охорони, збереження та використання окремих видів дикої флори і фауни, середовищ їх зростання чи перебування і біологічного та ландшафтного різноманіття в цілому. Передбачається кримінальна, адміністративна, цивільно-правова (майнова) та дисциплінарна відповідальність.

9. Для удосконалення законодавства про правовий режим земель екологічної мережі запропоновано внесення таких змін: до Закону України «Про екологічну мережу»: ст. 2 доповнити поняттям «землі екологічної мережі» та поняттям «довкілля – сукупність компонентів природного середовища, природних і природно-антропогенних об'єктів, а також

антропогенних об'єктів». Доповнити ст. 18 п. п. 4 і 5, де встановити заборонені види діяльності на землях ключових і відповідно сполучних територій. Внести зміни до ст. 19 Закону, доповнивши її ч. 3 наступного змісту: «власникам і користувачам земель територій та об'єктів екомережі, які є приватною власністю, компенсувати витрати за роботи з підтримки функціональності її елементів із джерел, зазначених у частинах 1, 2». У ст. 18 врегулювати відносини щодо застосування охоронних договорів. До Земельного кодексу України: внести відповідні зміни до ст. 46 Земельного кодексу України, доповнивши ч. 1 статті після слів «наукову цінність» словами «і земельні ділянки територій та об'єктів екомережі, окрім земель природно-заповідного фонду». Ч. 2 ст. 46 викласти у наступній редакції: «межі земель іншого природоохоронного призначення закріплюються на місцевості інформаційними знаками». До Кодексу України про адміністративні правопорушення: ст. 91 викласти у наступній редакції: «порушення правил охорони і використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі». До Кримінального кодексу України: внести примітку до ст. 252, де конкретизувати склад територій та об'єктів, що підлягають особливій державній охороні: 1) території та об'єкти природно-заповідного фонду (відповідно до класифікації, що міститься у ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»); 2) інші складові структурних елементів національної екомережі (відповідно до ст. 5 Закону України «Про екологічну мережу України»).

Прийняти Порядок економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування і розвитку екомережі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Кондратюк Т. М. До питання визначення земель іншого природоохоронного призначення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 1. Т. 2. С. 107–109.
2. Кондратюк Т. М. Структурно-функціональна характеристика відновлювальних територій екологічної мережі України. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». 2016. № 243. С. 125–133.
3. Кондратюк Т. М. Організаційно-правове забезпечення формування екологічної мережі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. № 41. Т. 1. С. 175–178.
4. Кондратюк Т. М. Окремі проблеми формування національної екологічної мережі. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5 (243). С. 53–57.
5. Кондратюк Т. М. Поняття та особливості правового режиму земель національної екологічної мережі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». 2017. № 264. С. 129–137.

6. Кондратюк Т. М. Генезис правового регулювання територіальної охорони природи. *Право і суспільство*. 2017. № 2. Ч. 2. С. 76–80.

7. Кондратюк Т. М. Поняття земель екологічної мережі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1 (243). С. 59–62.

Стаття у науковому виданні іншої держави

8. Кондратюк Т. М. Європейські та національні стандарти формування екологічної мережі України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. № 3/19. С. 145–149.

Тези наукових доповідей:

9. Кондратюк Т. М. Правове регулювання формування національної екологічної мережі України. Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти: II Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Івано-Франківськ, 27 березня 2015 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2015. С. 136–138.

10. Кондратюк Т. М. Щодо відновлювальних територій екологічної мережі України. Розвиток Сучасного права в умовах глобальної нестабільності: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року: тези доповіді. Одеса, 2016. С. 59–61.

11. Кондратюк Т. М. Правові аспекти розбудови національної екологічної мережі України. Сучасний вимір держави і права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 20–21 вересня 2016 року: тези доповіді. Львів, 2016. С. 136–138.

12. Кондратюк Т. М. Документальне оформлення екологічної мережі України. Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського союзу: Всеукраїнський науково-практичний круглий стіл, м. Дніпро, 28 жовтня 2016 року: тези доповіді. Дніпро, 2016. С. 187–189.

13. Кондратюк Т. М. Правові аспекти включення земель природно-заповідного фонду до складових екологічної мережі. Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 18–19 травня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 276–278.

14. Кондратюк Т. М. О понятии экологической сети как составной части общеевропейской экосети (правовой аспект). Совершенствование механизма государственного управления в условиях правовой интеграции государств: Международный круглый стол, г. Минск, Республика Беларусь, 28 сентября 2018 года: тезисы доклада. Минск, 2018. С. 89–91.

АНОТАЦІЯ

Кондратюк Т. М. Правовий режим земель національної екологічної мережі України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право;

природоресурсне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правового режиму земель екологічної мережі. У роботі проведено аналітичний огляд наукових джерел за темою дисертації, досліджено розвиток міжнародних і європейських засад формування й функціонування екологічної мережі та національного законодавства про правовий режим земель екологічної мережі. Розглянуто доктринальні підходи приналежності правового інституту національної екологічної мережі, встановлено юридичну природу екологічної мережі як об'єкта еколого-земельного правового регулювання. Сформульовано дефініцію поняття «землі національної екологічної мережі України» і особливості їх правового режиму. Встановлено, що до екологічної мережі можуть включатися землі будь-якого цільового призначення і форми власності, тоді як пріоритет має надаватися природоохоронному призначенню і державній формі власності.

Визначено диференціацію правового режиму земель територій та об'єктів екологічної мережі на загальний і спеціальний. Проаналізовано правовий режим земель різних структурних елементів екологічної мережі (ключових, сполучних, буферних і відновлювальних територій), який відрізняється засобами охорони і природоохоронними обмеженнями на їхнє господарське використання (сільськогосподарське чи промислове) або заборонаю діяльності, що може негативно вплинути на їх природні функції. Охарактеризовано систему, компетенцію та функції органів влади щодо управління за використанням та охороною земель національної екологічної мережі. Розкрито процедурно-правові засади включення земель до екологічної мережі, правове регулювання планування використання цих земель та їх охорони, засади економічного стимулювання землевласників і землекористувачів до формування і розвитку національної екологічної мережі України. Окрему увагу приділено дослідженню юридичної відповідальності за порушення законодавства про використання та охорону земель екологічної мережі. Сформульовано рекомендації, спрямовані на вдосконалення положень земельного та екологічного законодавства.

Ключові слова: екологічна мережа, землі екологічної мережі, природоохоронні обмеження, правовий режим земель, природоохоронне призначення, складові екологічної мережі, ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території, біологічне та ландшафтне різноманіття, планування, управління, збереження земель.

АННОТАЦІЯ

Кондратюк Т. Н. Правовой режим земель национальной экологической сети Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правового режима земель национальной экологической сети Украины, формулированию научных выводов и внесению предложений по усовершенствованию нормативно-правового регулирования общественных отношений в этой сфере. Исследовано влияние международных и европейских принципов на формирование экологической сети. Проведена периодизация процесса возникновения, становления и развития национального законодательства о землях экологической сети, приведены характерные черты каждого периода. Рассмотрены доктринальные подходы принадлежности правового института национальной экологической сети, установлено юридическую природу экологической сети как объекта эколого-земельного правового регулирования. Сформулирована дефиниция понятия «земли национальной экологической сети». Установлено, что к экологической сети могут включаться земли любого целевого назначения и формы собственности. Приоритет должен предоставляться природоохранному назначению этих земель и государственной форме собственности. Определена дифференциация правового режима земель территорий и объектов экологической сети на общий и специальный. Проанализирован правовой режим земель различных структурных элементов экологической сети (ключевых, соединительных, буферных и восстановительных территорий), который отличается средствами охраны и природоохранными ограничениями на их хозяйственное использование (сельскохозяйственное или промышленное) и запретом деятельности, которая может негативно повлиять на их естественные функции. Исследован вопрос резервирования земель в пределах ключевых территорий для включения их в природно-заповедный фонд, заключения охранных договоров с землевладельцами и пользователями земель сопредельных территорий. Установлен приоритет природоохранного назначения земель экологической сети над их хозяйственным использованием. Рассмотрен порядок управления территорией экологической сети путем разработки менеджмент-планов территории, которые должны быть частью (приложением) к схемам экологической сети.

Охарактеризована система, компетенция и функции органов власти по управлению землями национальной экологической сети. Раскрыты процедурно-правовые основы включения земель в экологическую сеть, правовое регулирование планирования использования этих земель и их охраны, основы экономического стимулирования землевладельцев и землепользователей к развитию и поддержке национальной экологической сети Украины, как комплекса взаимосвязанных мероприятий, направленных на повышение заинтересованности субъектов землевладения и землепользования к включению земельных участков в экологическую сеть. Особое внимание уделено исследованию юридической ответственности (административной, криминальной, гражданско-правовой и дисциплинарной) за нарушение законодательства об использовании и охране земель экологической сети. В результате проведенного диссертационного исследования сформулированы теоретические выводы по усовершенствованию правового режима земель

национальной экологической сети Украины и предложен ряд изменений и дополнений к действующему законодательству Украины относительно этого вопроса.

Ключевые слова: экологическая сеть, земли экологической сети, природоохранные ограничения, правовой режим земель, природоохранное назначение, составляющие экологической сети, ключевые, соединительные, буферные и восстановительные территории, биологическое и ландшафтное разнообразие, планирование, управление, сохранение земель.

ANNOTATION

Kondratiuk T. M. Legal Regime of Lands of National Ecological Network of Ukraine. – The Manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Juridical Sciences, on speciality 12.00.06 «Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resource Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

The thesis is devoted to a comprehensive study of the legal regime of lands of national ecological network.

It has been done an analytical review of scientific sources on the topic of the dissertation, investigated the development of international and European principles of formation and functioning of ecological network and national legislation on legal regime of lands of ecological network in the work. The doctrinal approaches of ownership of the legal institution of national ecological network have been considered and legal nature of environmental network as an object of environmental-land legal regulation has been established. The definition of a concept «lands of national ecological network of Ukraine» and peculiarities of their legal regime have been formulated. It is established that ecological network may include lands of any purpose and form of ownership and priority should be given to environmental purpose and state form of ownership.

The differentiation of the legal regime of lands of the territories and objects of ecological network into general and special one has been determined. It is analysed the legal regime of lands of various structural elements of ecological network (main, connecting, buffer and recovery areas) which is characterized by means of protection and environmental restrictions on their economic use (agricultural or industrial) or prohibition of activities which can negatively affect their natural functions.

The system, competence and functions of the authorities for management of lands use and protection of national environmental network have been described. The procedural and legal basis of lands inclusion in ecological network, legal regulation of planning of use of these lands and their protection, basis of economic incentive of landowners and land users to develop and support national ecological network of Ukraine have been revealed.

The special attention has been paid to a study of legal liability for violation of legislation on the use and protection of lands of ecological network. The recommendations have been done to improve the provisions of land and environmental legislation on the legal regime of lands of national environmental network.

Key words: ecological network, lands of ecological network, nature protection restrictions, legal regime of lands, nature protection purpose, components of ecological network, main, connecting, buffer and recovery territories, biological and landscape diversity, planning, management, preservation of lands.

Підписано до друку 20.09.19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 190805

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

